

CULTE A LA MORT

1. TEXT GENERAL

Culte a la mort

La permanència del difunt en el món dels vius està garantida; només el cos desapareix. La defunció no es viu com una pèrdua irremeiable, sinó com la transformació a un estat immortal.

Els reliquiariis estaven destinats a la veneració dels ancestres. La devoció a les relíquies dels morts il·lustres de la família es caracteritza per la conservació d'alguns ossos, ja siguin dels homes més cèlebres del llinatge com de les dones que van ser excepcionalment prolífiques.

L'estàtua de l'avantpassat adquireix el vertader sentit en els ritus i en el culte familiar que s'acompanyen de pràctiques cerimonials, invocacions i ofrenes, generalment de menjar. El culte està oficiat pel cap del clan, que invoca l'avantpassat per a aconseguir beneficis: una bona caça, riquesa material, la fertilitat de les dones, protecció per al guerrer, salut, fertilitat de la terra, etc.

Entre els Fang, aquesta devoció es manifestava a través del **Byéri**; l'objecte de culte dels Kota és el **Bwété**. Cada llinatge en tenia un o dos, cadascun d'aquests amb nom propi que evocava la presència mística dels ancestres fundadors del grup.

2. SUBTEXTOS

- Els Byéri dels Fang

Estan constituïts pels ossos del difunt que s'introdueixen en una caixa cilíndrica amb tapa (Nsek Byéri) confeccionada amb l'escorça d'algun arbre dens. Sobre la tapa, es col·loca l'**eyema byéri**, l'escultura que vetla les relíquies.

El Byéri serveix de connexió entre el món dels esperits (*Sîh bekône*) i el món terrenal (*Ening*). Se solia representar un xiquet corpulent com a símbol de vida, força i energia associat al món terrenal. Altres vegades, es representa un ancià com a símbol de

saviesa, que s'associa al món dels esperits. El Byéri és el garant del món viu. La societat era inconcebible sense Byéri, ja que no hi havia cap autoritat religiosa superior.

El Byéri, com a figura emblemàtica de l'art Fang, és patrimoni de la família. El pare el passava al fill que considerava que tenia més saviesa. Antigament, el conjunt es col·locava en una sala buida on acudien els familiars per a «dialogar» amb el difunt. Quan es produïen desplaçaments de població, la gent es reagrupava i constituïa un poble nou on generava un nou llinatge, al qual s'associava un Byéri propi en el qual es conservaven restes d'ancestres epònims. Són especialment destacables els que tenien un major nombre de cranis, símbol tangible de l'antiguitat del grup.

- Els Bwété Kota

Una efígie que representa l'ancestre fundador del clan custodia les relíquies, que estan constituïdes per una cistella confeccionada amb lianes o escorça. Una particularitat dels Kota-Mahongwé i Bashumaye és que els ossos estaven xapats amb làmines de coure, las falanges portaven molts anells de coure i bronze i els ossos llargs estaven encastats amb fils metàl·lics disposats en forma d'espiral.

Són obres fetes d'una sola peça cobertes amb llautó o coure exquisidament treballat. Es caracteritzen per una profunda mirada suggerida per dues «protuberàncies» circulars, un nas extremadament afilat i un rostre llis, sense boca ni orelles. No hi ha en cap altra part d'Àfrica una producció artística que utilitzi l'alt grau de sofisticació tècnica que caracteritza els reliquiariis de l'ètnia Kota. L'abstracció de les figures funeràries de l'estil Kota-Mahongwé és absolutament excepcional i original dins de l'art de l'Àfrica negra.

L'efígie podia desprendre's del seu lligam per a certs rituals, com la presentació de les relíquies durant les cerimònies d'iniciació i durant el ball del Bwété, que era una mena de sànet en el qual les estàtues eren manipulades com si foren marionetes.

- Els reliquiariis Bete

Es diferencien per l'estil sobri i quasi sense canvis estètics amb què han sigut concebuts. Les peces solen estar proveïdes d'una cavitat dorsal que alberga petits ossos del difunt al qual es venera. Aquesta cavitat és accessible a través d'una petita

«porta» subjecta al cos amb fils de liana. Altres peces, menys habituals, custodien les restes de l'ancestre en una cistella o sac.

La creença és que els ossos xicotets, com els ossos del dit o trossos del crani, conserven l'energia dels difunts. Preservant aquestes relíquies, l'energia de l'avantpassat proporciona proteccions i benediccions als membres de la família.

CULTO A LA MUERTE

1. TEXTO GENERAL

Culto a la muerte

La permanencia del difunto en el mundo de los vivos está garantizada; sólo el cuerpo desaparece. El fallecimiento no se vive como una pérdida irremediable sino como una transformación a un estado inmortal.

Los relicarios estaban destinados a la veneración de los ancestros. La devoción a las reliquias de los muertos ilustres de la familia se caracteriza por la conservación de algunos huesos, ya sean tanto de los hombres más célebres del linaje como de las mujeres que fueron excepcionalmente prolíficas.

La estatua del antepasado adquiere su verdadero sentido en los ritos y en el culto familiar que se acompañan de prácticas ceremoniales, invocaciones y ofrendas generalmente de comida. El culto está oficiado por el jefe del clan que invoca al antepasado para conseguir beneficios: una buena caza, riqueza material, favorecer la fertilidad de las mujeres, protección para el guerrero, salud, fertilidad de la tierra, etc.

Entre los Fang esta devoción era manifestada a través del **Byéri**, entre los Kota es el **Bwété** el objeto de culto. Cada linaje poseía uno o dos, cada uno de ellos con nombre propio que evocaba la presencia mística de ancestros fundadores del grupo.

2. SUBTEXTOS

- Los **Byéri Fang**.

Están constituidos por los huesos del difunto que se introducen en una caja cilíndrica con tapa (Nsek Byeri) confeccionada con la corteza de algún árbol denso. Sobre la tapa se coloca el **eyema byeri**, la escultura que vela las reliquias.

El Byeri sirve de conexión entre el mundo de los espíritus (Sih bekône) y el mundo terrenal (Ening). Suele representar a un niño corpulento símbolo de vida, fuerza y energía asociado al mundo terrenal. Otras veces, se representa a un anciano símbolo de sabiduría que es asociado al mundo de los espíritus. El *byéri* es “el garante” del mundo vivo. La sociedad era inconcebible sin *byéri* puesto que no había ninguna autoridad religiosa superior a él.

Figura emblemática del arte Fang, el Byeri es patrimonio de la familia. Pasa del padre al hijo que considera con mayor sabiduría. Antiguamente, el conjunto se colocaba en una sala vacía donde acudían los familiares para entablar un “diálogo” con el difunto. Cuando surgían desplazamientos de la población, la gente se reagrupaba constituyendo un nuevo pueblo que generaba un nuevo linaje. Asociado a éste, se creaba un byeri propio en el que se conservaban restos de ancestros epónimos. Son especialmente destacables los que tenían un mayor número de cráneos, símbolo tangible de la antigüedad del grupo.

- Los Bwété Kota.

Constituido por una cesta confeccionada con lianas o corteza, las reliquias son custodiadas por una efigie que representa al ancestro fundador del clan. Una particularidad de los Kota Mahongwé y Bashumaye es que los huesos estaban chapados con láminas de cobre, las falanges portaban numerosas sortijas de cobre y bronce y los huesos largos estaban engastados con hilos metálicos dispuestos en forma espiral.

Son obras confeccionadas de una sola pieza cubiertas con latón o cobre exquisitamente trabajado. Se caracterizan por una profunda mirada sugerida por dos “protuberancias” circulares, una nariz extremadamente afilada y un rostro liso, sin boca ni orejas. No existe en ninguna otra parte de África una producción artística que recurra al alto grado de sofisticación técnica que caracteriza a los relicarios de la etnia Kota. La abstracción de las figuras funerarias del estilo Kota-Mahongwé es absolutamente excepcional y original dentro del arte del África negra.

La efigie podía ser librada de su atadura para ciertos rituales como la presentación de las reliquias durante las ceremonias de iniciación y durante el baile del Bwété; una suerte de sainete en el que las estatuas eran manipuladas a modo de marionetas.

- Los relicarios Bete

Se diferencian por el estilo sobrio y sin apenas cambios estéticos con el que han sido concebidos. Las piezas suelen estar provistas de una cavidad dorsal que alberga pequeños huesos del difunto al que se venera. Esta cavidad es accesible a través de una pequeña "puerta" sujeta al cuerpo con hilos de liana. Otras piezas, menos habituales, custodian los restos del ancestro en una cesta o "saco".

La creencia es que los huesos pequeños, tales como huesos del dedo y pedazos del cráneo, conservan la energía de difuntos. Preservando estas reliquias, la energía del antepasado proporciona protecciones y bendiciones en los miembros de familia.